

**ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ
АГРОСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ**

Зоря О. П., к.е.н., доцент; Зоря С. П., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Досліджено стан та особливості функціонування вітчизняного ринку агрострахування. Зокрема, проведено аналітичне дослідження по страхуванню сільськогосподарських культур, що стосується таких показників, як кількість діючих договорів страхування, обсяг застрахованої площі, рівень виплат по заключних договорах. Здійснено оцінку показників збору страхових премій як в розрізі страхових компаній так і областей України. Проведено аналіз конкуренції та особливості формування тарифної політики страхових компаній в контексті страхування аграрних ризиків. Ідентифіковано основні ключові фактори що впливають та ефективність системи агрострахування в Україні. Визначено основні принципи формування дієвого та конкурентоспроможного ринку страхування в сільському господарстві.

The state and features of functioning of domestic market of agrarian insurance is investigational. In particular, analytical research is conducted on insurance of agricultural cultures, touches such indexes, as an amount of running agreements of insurance, volume of insured areas, level of payments after final agreements. Basic principles of forming of effective and competitive market of insurance are certain in agriculture. The estimation of indexes of collection of insurance bonuses is carried out as in the cut of insurance companies so areas of Ukraine. The analysis of competition and feature of forming of tariff policy of insurance companies is conducted in the context of insurance of agrarian risks. Basic key factors are identified influencing and efficiency of the system of agrarian insurance in Ukraine.

Постановка проблеми. Страхування займає центральне місце в системі господарювання країн, що базуються на ринкових засадах, забезпечуючи з одного боку надійний страховий захист від ризиків суб'єктів ринкових відносин, страховому захисті майнових інтересів членів суспільства та потреби економіки в інвестиційних ресурсах – з іншого боку. Таким чином, страхування виступає основою суспільного розвитку, його збалансованості та стабільності. В свою чергу, страхування є невід'ємним елементом економічних відносин сільськогосподарських підприємств різних форм власності. Ефективність функціонування аграрного сектора економіки України, насичення ринку стратегічно важливими видами продукції та задоволення потреб споживачів є головним завданням аграрної політики держави. Проте, непередбачуваність природних чинників у поєднанні із умовами ринкового середовища, що характеризується високим рівнем конкуренції, підвищують ризикованість функціонування сільськогосподарських підприємств та вимагають від керівництва впровадження дієвих механізмів захисту від таких ризиків, прерогативою яких є страхування.

Страхування сільськогосподарських ризиків є засобом збереження стабільності фінансового стану аграріїв. Проте, незважаючи на переваги даного виду страхування, страховий ринок агропромислового комплексу залишається найменш розвинутим, що й зумовлює актуальність нашого дослідження. Сучасний стан розвитку агрострахування не відповідає своєму основному завданню – управляти ризиками в аграрному секторі з метою забезпечення стабільного розвитку виробництва аграрної продукції. Зокрема в сільському господарстві України страхують близько 3 % ризиків, тоді як у більшості розвинутих країн цей показник сягає 70-80 %. При цьому на території України втрати врожайності (недобору врожаю) від несприятливих в розрізі окремих років становили 45-50 % [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку системи аграрного страхування та формування моделей страхової політики

викладено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема таких як: В. Андрійчук, І. Балабанов, В. Базилевич, М. Дем'яненко, С. Навроцький, С. Осадець, В. Райхер, А. Нікітіна, В. Шахов та ін. Проте, залишається ряд питань, які потребують глибшого дослідження, що і обумовлює доцільність та актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Метою дослідження було узагальнення основних тенденцій та принципів функціонування ринку агрострахування, ідентифікація головних проблем та визначення перспективних напрямів побудови ефективної системи аграрного страхування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу та соціального розвитку села в національній економіці зумовлюється винятковою значущістю та незамінністю вироблюваної продукції сільського господарства в життєдіяльності людини і суспільства, потребою відродження селянства як господаря землі, носія моралі та національної культури. Результативність функціонування аграрного сектору, в першу чергу, залежить від кліматичних факторів, здійснити вплив на які господарюючому суб'єкту – неможливо. В той же час, сільськогосподарські ризики є систематичними та можуть викликати значні збитки, що може призвести до масштабних страхових виплат та необхідності надання державної допомоги.

Законом України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» визначено одним із основних пріоритетів державної аграрної політики – підтримка суб'єктів аграрного сектору шляхом формування сприятливої страхової політики та запровадження механізмів державної підтримки сільськогосподарського виробництва [4].

Перш ніж перейти до аналізу ринку агрострахування, доречно з'ясувати сутність поняття страхового ризику у сільському господарстві. Так, під сільськогосподарським страховим ризиком, слід розуміти ризик загибелі (втрати, пошкодження), застрахованих посівів (посадок), загибелі (недобору, недоотримання) застрахованого урожаю, загибелі (втрати, вимушеного

забою, вимушеного знищення, травматичного пошкодження або захворювання) застрахованих сільськогосподарських тварин, птиці, кролів, хутрових звірів, бджолосімей і тваринницької продукції, що належить сільськогосподарському товаровиробникові на праві власності або на іншій законній підставі, внаслідок настання страхової події, яка передбачена договором страхування [5, с. 16].

Основними перевагами страхування ризиків в сільському господарстві є, в першу чергу, компенсація частини збитків, можливість використовувати у своїй діяльності сучасних технічних та технологічних досягнень, забезпечення виконання зобов'язань за договорами, повернення позик залучених із зовнішніх джерел фінансування, стабілізація доходів аграрних підприємств за допомогою страхування, а отже, і забезпечення реалізації державної політики щодо страхового захисту сільськогосподарських товаровиробників.

За результатами 2013 р., Україна є однією із країн-лідерів по виробництву та реалізації аграрної продукції, проте, слід зауважити про відсутність дієвої та ефективної загальнодержавної системи страхування аграрних ризиків, яка б мала на меті забезпечення належного захисту інтересів аграріїв та держави.

Провівши аналіз даних по страхуванню сільськогосподарських культур за 2009-2013 рр. (рис. 1), варто відзначити суттєве зростання застрахованої площі на 359 тис. га (або на 70,0 %) до 869 тис. га.

Зменшення середньої ставки премії з 3,24 % у 2009 р. до 3,10 % у 2013 р. сприяло зростанню зібраних сум страхових премій на 93,4 млн. грн (з 42,0 млн. грн до 135,4 млн. грн). Проте, останні дані свідчать про наявність в сегменті добровільного страхування в основному цінової конкуренції. Низький тариф заставних посівів було забезпечено на основі переважного застосування договорів мультиризиків з використанням безумовної франшизи на рівні 50 % та врахування мінімальної кількості ризиків. Досить низькими залишаються показники страхування галузі тваринництва. Так, в 2013 р.

договори по страхуванню тварин становили близько 5,0 % загальної суми страхових премій, що в першу чергу пояснюється високою вартістю та відсутністю державної підтримки в сфері даного сектору страхування.

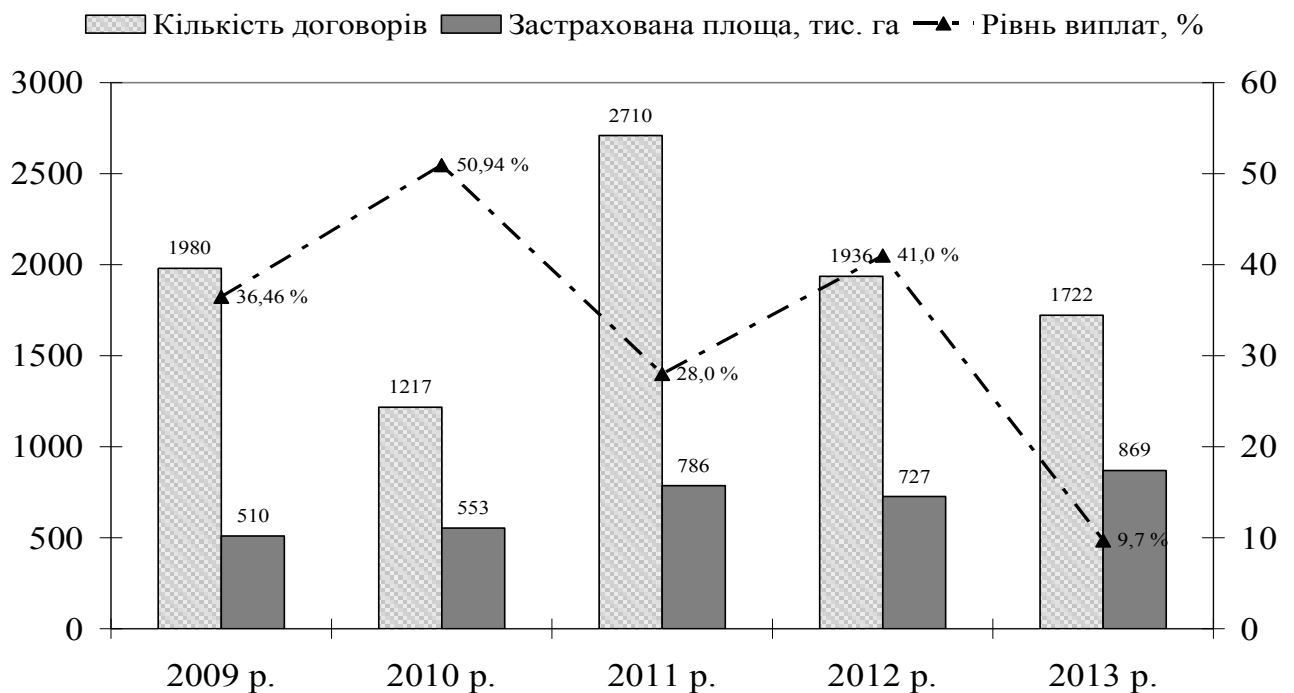

Рис. 1. Аналітичні дані ринку агрострахування в Україні за 2009-2013 рр.

Джерело: побудовано автором за даними аналітичного дослідження «Ринок агрострахування в Україні в 2013 р.» [2]

Доречно зазначити, що 2013 р. став поштовхом якісних змін ринку аграрного страхування, що стосуються як самої системи, так і процесів оцінки ризиків. Цьому сприяли прийняття в 2012 р. закону України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» [3], а також створення 7 листопада 2012 р. об'єднання страховиків «Аграрний Страховий Пул» (АСП) [1], головною метою діяльності якого є координація агрострахування в розрізі програм державної підтримки. В рамках своєї діяльності Пул співпрацює з Державними органами влади (Аграрним фондом України, Міністерством аграрної політики та продовольства України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг та Державною продовольчо-зерною корпорацією України) та міжнародними

організаціями (Міжнародною асоціацією страховиків агропромислового виробництва, Національним союзом агростраховиків і Міжнародною фінансовою корпорацією в контексті Проекту «Розвиток агрострахування в Україні»). Основними стратегічними напрямками роботи Пулу в 2014 р. є впровадження «Концепції створення ефективної системи страхування сільськогосподарської продукції в Україні» та розробка програмного продукту «Агрострахування», а саме інформаційної системи обліку договорів.

В 2013 р. на основі проведеної роботи Аграрним страховим Пулом в результаті удосконаленню програм агрострахування в Україні, сума зібраних премій становила 114,19 млн. грн [1].

На початок 2014 р. 16 компаній мали ліцензію на страхування ризиків у сільському господарстві на території України. Так, структура ринку агрострахування на кінець 2013 р. виглядала наступним чином: 84,0 % ринка України є членами АСП (Домінанта, Страхові Гарантії, Брокбізнес Страхування, Українська Аграрно-страхова Компанія), 16,0 % ринку – це компанії, що розвивають добровільне та банківське агрострахування (Інго Україна, АСКА, ПЗУ Україна, Оранта, Оранта-Січ, Провідна).

На рис. 1. представлено графік, що наочно демонструє результати роботи страхових компаній у відносній величині до підсумку за основними показниками їх діяльності в 2013 р.

Аналізуючи дані рис. 2, доцільно зазначити, що лідерами ринку агрострахування за кількістю заключних договорів є страхова компанія Домінанта – 344 договорів (або 20,0 %) та УАСК – 289 договорів (або 17,0 %). Найбільший обсяг застрахованої площі спостерігається у страховій компанії Страхові Гарантії – 157,3 тис. га (або 18,0 %) в загальній структурі. Дані за розміром зібраних страхових премій, свідчать про лідируючу позицію страхової компанії Домінанти – майже 37,0 млн. грн (або 27,0 %). В той же час, найвищий показник виплат страхового відшкодування мають такі страхові компанії, як Інго Україна – 4,0 млн. грн, Брокбізнес – 3,9 млн. грн та

Страхові Гарантії – 3,0 млн. грн. В структурі виплат, трійка лідерів займає 84,0 %.

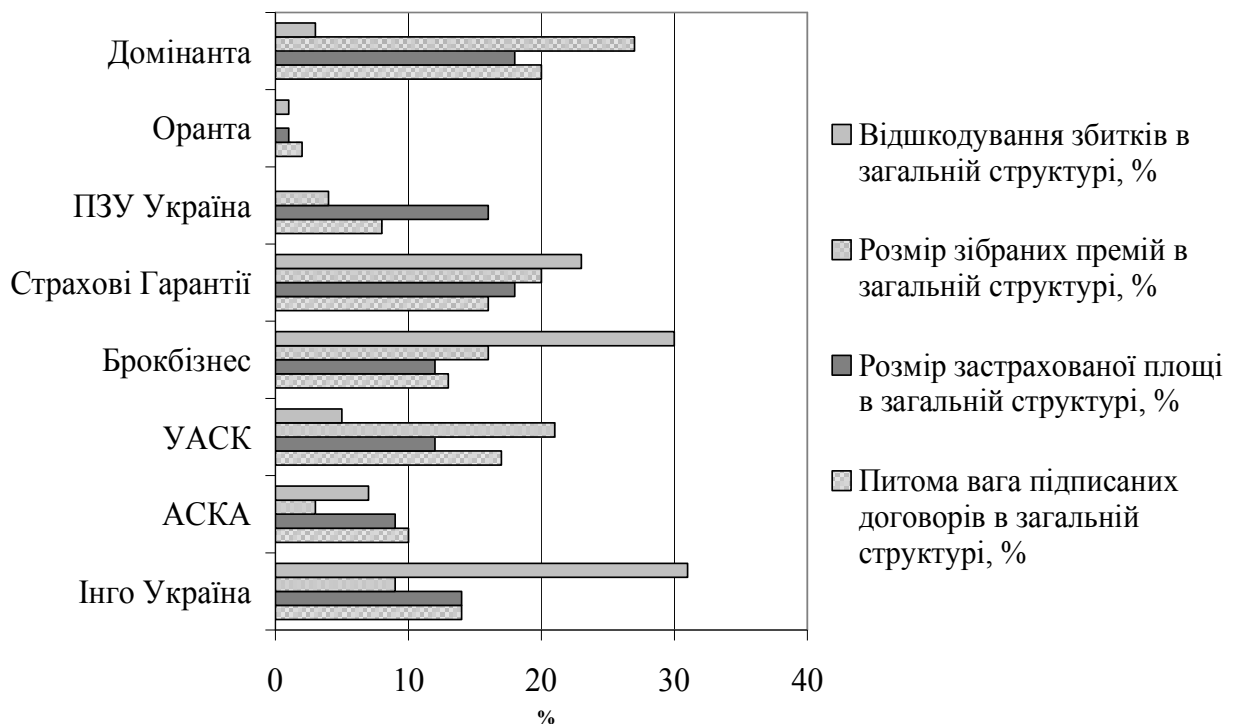

Рис. 2. Результати роботи страховиків на ринку агрострахування за основними показниками

Джерело: побудовано автором за даними АПС [1]

Аналітичне дослідження ринку агрострахування України в 2013 р. проведене компанією «Агроіншуранс Інтернешнл» [2] свідчить, що лідируючу позицію за кількістю заключних договорів (110), застрахованою площею посівів (87,1 тис. га) та сумою страхових премій (13,9 млн. грн) займає Полтавська область (за даними весняно-літнього періоду по регіонах України), в той час коли основна сума виплат припадає на Закарпатську, Миколаївську та Херсонську області. Отже, для формування більш стабільного резерву страхових компаній, доцільним є застосування диференційованих тарифних ставок в залежності від регіонів.

Таким чином, В Україні агрострахування розвивається досить повільними темпами, основною причиною цьому є невирішеність питання створення ефективного механізму поєднання державної підтримки з

діяльністю страхових компаній, необхідність якої, в першу чергу, зумовлена особливостями ризиків в аграрній сфері.

В свою чергу, є безліч чинників, що стримують розвиток агрострахування. Це, перш за все, відсутність чіткого розуміння механізмів управління ризиками в аграрному секторі; низький рівень технічної спроможності страхових компаній; відсутність можливості здійснювати висококваліфіковані актуарні розрахунки; обмежений доступ до перестрахування та відсутність довіри аграрних товаровиробників до страхових компаній. Відсутність чіткого і злагодженого управління ризиками на рівні мікрорівні підприємства обмежує їх доступ до фінансових ресурсів, стоїть на заваді зростання їхнього бізнесу, забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку сільськогосподарської продукції.

Висновки. Підводячи підсумок, враховуючи практику застосування міжнародних моделей страхування, можемо зазначити, що ефективна система агрострахування в Україні можлива лише за умови об'єднання зусиль страхових компаній, які повинні пропонувати якісні страхові продукти та гарантію здійснення компенсацій в мінімальні строки, сільськогосподарських товаровиробників, інструментом діяльності яких в першу чергу повинні стати знання стосовно агрострахування а також держава. Створення дієвої та ефективної системи розподілу та управління ризиками аграрного виробництва повинно стати стратегічним напрямом аграрної політики сьогодення, що матиме на меті підвищення захисту економічних інтересів виробників сільськогосподарської продукції, сприятиме залученню інвестицій та кредитних ресурсів в аграрний сектор економіки, нарощуванню виробництва сільськогосподарської продукції.

Основними принципами аграрного страхування в Україні має бути прозорість, збалансованість, стимулювання, добровільність, незалежна експертиза а також багаторівневість системи страхового захисту.

Список використаних джерел:

1. Аграрний страховий Пул [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. http:// http://uaip.com.ua](http://www.uaip.com.ua)
2. Аналітичне дослідження «Ринок агрострахування України в 2013 р.» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agroinsurance.com>
3. Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» від 9 лютого 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www. http://zakon4.rada.gov.ua](http://www.zakon4.rada.gov.ua)
4. Закон України «Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року» від 18 жовтня 2005 р. [Електронний ресурс зі змінами та доповненнями]. – Режим доступу : <http://www.zakon4.rada.gov.ua/laws/show>
5. Методичні рекомендації із страхування сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень / [Б. Р. Ахіджанов, П. А. Стецюк, О. Є. Гудзь та ін.] ; відп. за вип. С. А. Навроцький. – К. : ННЦ ІАЕ, 2012. – 130 с.
6. Осьмьоркіна Н. Актуальні проблеми страхування сільськогосподарського виробництва в Україні / Н. Осьмьоркіна // Вісник Львівського національного аграрного університету. Сер : Економіка АПК . – 2013. – № 20(1). – С. 242–250.
7. Томашевський Ю. М. Актуальні питання страхового захисту в сільському господарстві / Ю. М. Томашевський // Економічний простір. – 2010. – № 44 / 1. – С. 161–166.